

ԲՄԿ ՊՈՒՀ ՌՈՒՍ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ (ՍԼԱՎՈՆԱԿԱՆ)
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Հաստատում եմ՝

ՀՌՀ _____
ինստիտուտի տնօրեն

“ _____ ” _____ 202__թ.

Ինստիտուտ՝

Ամբիոն՝

Հեղինակ՝ Համբարձումյան Հ. Հ.

ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Դասընթաց՝ Կառավարչական մտքի պատմություն

Կրթական ծրագիր՝ 041301.01.6 Կառավարում

ԵՐԵՎԱՆ

1. Ներածություն.

Կառավարումը միշտ չէ, որ ընկալվել է այն կերպ, ինչպես այն դիտարկվում է այսօր: Կազմակերպության ղեկավարման դերի և տեղի, կառավարման գործունեության բովանդակության և դրա իրականացման մեթոդների մասին գաղափարները բազմիցս ենթարկվել են էական փոփոխությունների այն պահից, երբ կառավարումը սկսեց համարվել որպես կազմակերպությունում իրականացվող գործունեության հատուկ տեսակ: Կառավարման տեսակետները զարգանում են սոցիալական հարաբերությունների զարգացման, բիզնեսի փոփոխության, արտադրության տեխնոլոգիայի բարելավման, հաղորդակցության և տեղեկատվության մշակման նոր միջոցների ի հայտ գալու հետ: Փոխվել է կառավարման պրակտիկան. փոխվել է նաև կառավարման դոկտրինան: Այնուամենայնիվ, կառավարման միտքը պասիվորեն չէր հետևում կառավարման պրակտիկային: Ավելին, հենց կառավարման ոլորտում նոր գաղափարներն ու կառավարման իրականացման նոր մոտեցումները, որոնք առաջ քաշվեցին և ձևակերպվեցին կառավարչական մտքի առաջատար ուղեղների կողմից, սովորաբար ուղենշում էին այն հանգրվանները, որտեղից տեղի էին ունենում կառավարման պրակտիկայում լայնածավալ վերափոխումները:

Կառավարման վերաբերյալ տեսակետները հիմնովին կախված էին այն հասարակական-քաղաքական համակարգից, որում դրանք ստեղծվել և զարգացել են: Կոմունիստական գաղափարախոսության պայմաններում մշակվեց կառավարման տեսություն, որն էապես տարբերվում էր ազատ շուկայական հարաբերություններ ունեցող համակարգերում զարգացած կառավարման մտքից:

Կառավարման՝ որպես գիտության զարգացման պատմությունը ցույց է տալիս, որ մշակվել են մեծ թվով տեսություններ, որոնք արտացոլում են կառավարման խնդիրների վերաբերյալ տարբեր տեսակետներ և մոտեցումներ:

2. Դասընթացի նպատակը և խնդիրը.

Դասընթացի նպատակն է ուսանել ուսանողներին կառավարչական մտքի պատմությունը՝ դրա իմացաբանական, գաղափարական, մեթոդաբանական և գործիքակազմի էվոլյուցիոն զարգացման համատեքստում:

Դասընթացի խնդիրներն են՝ Ուսանողներին ծանոթացնել կառավարչական մտքի զարգացման հայեցակարգային մոտեցումներին, մասնավորապես՝ դիտարկել անտիկ քաղաքակրթություններում կառավարչական համակարգերի հիմնադրույթները, խոշոր կայսրությունների հաստատման արդյունքում բյուրոկրատական համակարգերի ձևավորման փուլում դրանց փոփոխությունները, միջնադարում կառավարչական գործառույթների տարանջատումը, արդյունաբերական հեղափոխության ազդեցությունը կառավարչական գործունեության և կառավարչական մտքի պատմության ձևավորման վրա, գիտական կառավարման հաստատման պատմական իրողությունը, մարդկային հարաբերությունների հայեցակարգի հաստատումը, վարչական տեսությունների զարգացումը, պետական կառավարման հայեցակարգերը, ինչպես նաև կառավարչական մտքի ժամանակակից միտումները:

2.1. Կրթական վերջնարդյունքները

Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողները պետք է.

իմանան՝

- Կառավարչական մտքի պատմության ժամանակագրական ընթացքը,
- Կառավարչական մտքի զարգացման հայեցակարգային դրույթները,
- Կառավարման գիտության ձեռքբերումները,
- Տարբեր իրավիճակներում կառավարչական հաջող և անհաջող փորձը,
- Կառավարչական մտքի զարգացման միտումները:

կարողանան՝

- Տարանջատել կառավարչական մտքի մոտեցումների ժամանակագրությունը,
- Առանձնացնել կառավարման տարբեր ասպեկտների՝ առաջնորդման, իմացաբանական, զգայական, ներառական սոցիալական պատասխանատվության հայեցակարգերը,

ունակ լինեն՝

- Վերլուծել որոշակի իրավիճակներում հանրային և կազմակերպության կառավարման գործընթացում նպատակային և մեթոդաբանական կոմպոնենտները,
- Բացահայտել կառավարչական հայեցակարգերի զարգացման միտումները:

2.2. Դասընթացի աշխատատարության բաշխումն ըստ ուսումնական աշխատանքի տեսակների (ակադեմիական ժամերով)

Ուսումնական աշխատանքների տեսակները	Ամբողջը, ակ. ժամ.	Բաշխում ըստ կիսամյակների					
		1 Կիս.	2 Կիս.	3 Կիս.	4 կիս.	5 Կիս.	6 Կիս.
1	2	3	4	5	6	7	8
1.Ըստ կիսամյակի ընդհանուր դասընթացի ուսուցման ծանրաբեռնվածությունը	72		72				
1.1. Լսարանային պարապմունքներ:	36		36				
1.1.1.Դասախոսություններ	18		18				
1.1.2.Լաբորատոր աշխատանքներ	18		18				
1.2. Ինքնուրույն աշխատանք	36		36				
Ամփոփիչ ստուգում (քննություն, ստուգարք)	Քննություն		Քննություն				

2.3.Դասընթացի թեմատիկ պլան

Դասընթացի բաժինները և թեմաները	Ընդհանուր (ակ. ժամ)	Դասախոսություններ (ակ. ժամ)	Լաբոր. (ակ. ժամ)	Պարապմունքների այլ տեսակներ (ակ. ժամ)
Թեմա 1. Կառավարչական մտքի պատմության հայեցակարգային դրույթները	4	2	2	
Թեմա 2. Կառավարչական միտքը անտիկ ժամանակաշրջանում	8	4	4	

ԲՄԿ ՊՈՒՀ Ռուս-Հայկական (Սլավոնական) համալսարան

Թեմա 3. Կառավարչական միտքը խոշոր պետական կազմավորումներում. Կառավարչական գործառույթների տարանջատում	8	4	4	
Թեմա 4. Կառավարչական միտքը միջնադարում	8	4	4	
Թեմա 5. Արդյունաբերական հեղաշրջման ազդեցությունը կառավարման հայեցակարգի փոփոխության վրա	8	4	4	
Թեմա 6. Կառավարման գիտության պատմություն	8	4	4	
Թեմա 7. Կառավարչական միտքը հանրային կառավարման համակարգում	4	2	2	
Թեմա 8. Կառավարչական մտքի հարացույցը	8	4	4	
Թեմա 9. Կառավարչական մտքի զարգացման միտումները	4	2	2	
Թեմա 10. Հայ կառավարչական մտքի պատմություն	8	4	4	
Ընդամենը	68	34	34	

3. Դասընթացի թեմաները

Թեմա 1. Կառավարչական մտքի պատմության հայեցակարգային դրույթները

- Կառավարչական մտքի պատմություն առարկան, նպատակը, խնդիրները
- Կառավարչական մտքի պատմության ուսումնասիրության մեթոդաբանությունը

Առաջին թեմայի շրջանակներում ներկայացվում է կառավարչական մտքի պատմության ուսումնասիրության օբյեկտն ու առարկան, հիմնական նպատակները, ուսումնասիրության հիմնական մոտեցումները:

Թեմա 2. Կառավարչական միտքը անտիկ ժամանակաշրջանում

- Կառավարչական միտքը Միջագետքում,
- Կառավարչական միտքը Հին Հունաստանում,

- Կառավարչական միտքը Հռոմում,
- Կառավարչական միտքը Չինաստանում,
- Կառավարչական միտքը Հնդկաստանում,
- Կառավարչական միտքը Հին Հայաստանում

Թեմա 3. Կառավարչական միտքը խոշոր պետական կազմավորումներում.

Կառավարչական գործառույթների տարանջատում

- խոշոր կայսրությունների և կառավարությունների առաջացումը հանգեցրեց բյուրոկրատական վարչական համակարգերի հաստատմանը: Սա ներառում էր գրավոր գրառումների, հիերարխիկ կառուցվածքների և ստանդարտացված ընթացակարգերի օգտագործումը այնպիսի խնդիրների համար, ինչպիսիք են հարկումը, գրառումների պահպանումը և օրենքի կիրարկումը: Հռոմեական կայսրությունը, օրինակ, հայտնի է իր լավ զարգացած վարչական շրջանակներով:

Թեմա 4. Կառավարչական միտքը միջնադարում

- Ֆեոդալական և միջնադարյան ժամանակներում վարչական գործառույթները հաճախ սերտորեն կապված էին իշխող արիստոկրատիայի և կրոնական հաստատությունների հետ: Վարչական դերերը ներառում էին հողի կառավարում, տուրքերի հավաքում և օրենքների կատարում տեղայնացված շրջաններում:

Թեմա 5. Արդյունաբերական հեղաշրջման ազդեցությունը կառավարման հայեցակարգի փոփոխության վրա

- Արդյունաբերական հեղաշրջումը զգալի փոփոխություններ բերեց վարչական պրակտիկայում, քանի որ կազմակերպություններն ու գործարանները փոխվեցին չափերով և գործունեության բարդությամբ: Զանգվածային արտադրության ի հայտ գալով վարչական դերերն ընդլայնվեցին՝ ներառելով այնպիսի գործառույթներ, ինչպիսիք են գույքագրման կառավարումը, արտադրության պլանավորումը և աշխատակիցների վերահսկումը:

Թեմա 6. Կառավարման գիտության պատմություն

- 19-րդ դարի վերջին և 20-րդ դարի սկզբին Ֆրեդերիկ Թեյլորի գիտական կառավարման սկզբունքները ներդրեցին աշխատանքային գործընթացները

գիտականորեն վերլուծելու հայեցակարգը՝ արդյունավետությունը բարելավելու համար: Սա հանգեցրեց առավելագույն արտադրողականության համար վարչական գործընթացների օպտիմալացման:

- Մարդկային հարաբերությունների շարժում. Քանի որ ուշադրությունը կենտրոնանում էր աշխատողների բարեկեցության և մոտիվացիայի վրա, մարդկային հարաբերությունների շարժումն ընդգծեց աշխատավարում մարդկային վարքի և սոցիալական դինամիկան հասկանալու կարևորությունը: Սա զգալի ազդեցություն ունեցավ վարչական պրակտիկայի վրա՝ հանգեցնելով ավելի մասնակցային և մարդակենտրոն մոտեցումների ձևավորման:
- Ժամանակակից ադմինիստրատիվ տեսություն. 20-րդ դարի կեսերին տեղի ունեցավ ժամանակակից վարչական տեսությունների զարգացում, որոնք ձգտում էին լուծել խոշոր կազմակերպությունների և կառավարությունների խնդիրները: Այս տեսությունները ուսումնասիրում էին այնպիսի թեմաներ, ինչպիսիք են կազմակերպչական կառուցվածքը, որոշումների կայացման գործընթացները և հաղորդակցության հոսքերը:

Թեմա 7. Կառավարչական մտքը հանրային կառավարման համակարգում

- Հանրային կառավարումը առաջացել է որպես առանձին ոլորտ, որը կենտրոնացած է հանրային հաստատությունների կառավարման վրա: Այս ոլորտը հաշվի է առնում պետական մարմինների կառավարման և հանրային ծառայությունների մատուցման եզակի մարտահրավերներն ու պարտականությունները:

Թեմա 8. Կառավարչական մտքի հարացույցը

- Առաջնորդման ոճեր. Ինչպես են առաջնորդման մոտեցումները ավտորիտար ոճերից անցում կատարել դեպի ավելի մասնակցային և փոխակերպող ոճեր:
- Ճանաչողական կողմնակալություններ. Հասկանալով, թե ինչպես կարող են ճանաչողական կողմնակալությունները ազդել կառավարչական որոշումների կայացման և խնդիրների լուծման վրա:

- Զգացմունքային ինտելեկտ. Էմոցիոնալ ինտելեկտի կարևորության ճանաչում արդյունավետ առաջնորդության և միջանձնային հարաբերություններում:
- Բազմազանություն և ներառականություն. Ինչպես է բազմազանության և ներառման ըմբռնումը զարգացել և ազդել կառավարման պրակտիկայի վրա:
- Էթիկա և սոցիալական պատասխանատվություն. Ինչպես է էթիկական և սոցիալական պարտականությունների նկատառումը դարձել կառավարման որոշումների կայացման անբաժանելի մասը:

Թեմա 9. Կառավարչական մտքի զարգացման միտումները

- Վերջին ժամանակներում տեխնոլոգիաների և գլոբալիզացիայի տարածումը փոխակերպել է կառավարչական պրակտիկան: Թվային գործիքները, ավտոմատացումը և տվյալների վրա հիմնված որոշումների կայացումը վերափոխել են, թե ինչպես են կազմակերպությունները և պետությունները կառավարում ռեսուրսները, հաղորդակցվում և ռազմավարական որոշումներ կայացնում:

Թեմա 10. Հայ կառավարչական մտքի պատմություն

- Կառավարչական միտքը հայ մատենագրության մեջ
- Փավստոս Բուզանդը հանրային կառավարման մասին
- Ղազար Փարպեցու կառավարչական հայացքները
- Մխիթար Գոշի §Դատաստանագիրքը!
- Ներսես Շնորհալու §Թուղթ ընդհանրական! աշխատությունը
- Սմբատ Սպարապետի §Դատաստանագիրքը!
- Շահամիրյաններ §Որոգայթ փառաց!
- Հայ կառավարչական միտքը 19-21 դարերում

Վերջնական ստուգման հարցեր

1. Կառավարչական մտքի պատմություն առարկան, նպատակը, խնդիրները
2. Կառավարչական մտքի պատմության ուսումնասիրության մեթոդաբանությունը
3. Կառավարչական միտքը Միջագետքում,

ԲՄԿ ՊՈԻՀ Ռուս-Հայկական (Սլավոնական) համալսարան

4. Կառավարչական միտքը Հին Հունաստանում,
5. Կառավարչական միտքը Հռոմում,
6. Կառավարչական միտքը Չինաստանում,
7. Կառավարչական միտքը Հնդկաստանում,
8. Կառավարչական միտքը Հին Հայաստանում
9. Կառավարչական միտքը Հռոմեական կայսրությունում
10. Կառավարչական հայեցակարգերը միջնադարում
11. Մաքիավելիի կառավարչական մոտեցումները
12. Արդյունաբերական հեղաշրջման ազդեցությունը կառավարչական մտքի հայեցակարգի վրա
13. Ռ. Օուենի կառավարչական հեղաշրջումը
14. Գիտական կառավարման դպրոց
15. Վարչական դպրոց
16. Մարդկային հարաբերությունների և վարքաբանական գիտությունների դպրոց
17. Քանակական դպրոց
18. Համակարգային և իրավիճակային մոտեցումները կառավարման գործընթացում
19. Հանրային կառավարման ձևավորման հայեցակարգային մոտեցումները
20. Հանրային կառավարման իմացաբանական լուծումների հարացույցը
21. Առաջնորդման ոճերի զարգացումը
22. Ճանաչողական կողմնակալությունների ազդեցությունը կառավարչական մոտեցումների վրա
23. Զգացմունքային ինտելեկտը կառավարման գործընթացում
24. Բազմազանության և ներառականության ազդեցությունը կառավարման պրակտիկայի վրա
25. Էթիկան և սոցիալական պատասխանատվությունը կառավարչական որոշումների ընդունման գործընթացում
26. Տեխնոլոգիական զարգացման ազդեցությունը կառավարչական գործընթացի վրա
27. Գլոբալիզացիայի ազդեցությունը կառավարչական գործընթացի վրա

28. Կառավարչական միտքը հայ մատենագրության մեջ
29. Փավստոս Բուզանդը հանրային կառավարման մասին
30. Ղազար Փարպեցու կառավարչական հայացքները
31. Մխիթար Գոշի ՏՊատաստանագիրքը՝
32. Ներսես Շնորհալու ՏԹուղթ ընդհանրական՝ աշխատությունը
33. Սմբատ Սպարապետի ՏՊատաստանագիրքը՝
34. Շահամիրյաններ ՏՈրոգայթ փառաց՝
35. Հայ կառավարչական միտքը 19-21 դարերում

4. Գրականության ցանկ

Հիմնական գրականություն

1. Դասախոսության տեքստ
2. Մենեջմենթ, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Յու. Մ. Սուվարյանի ընդհանուր խմբագրությամբ (երրորդ՝ լրացված, բարեփոխված հրատարակություն), Երևան, Տնտեսագետ, 2009թ.
3. Սուվարյան Յու.Մ., Սարինյան Ռ.Ն., Միրզոյան Վ.Ա., Հովհաննիսյան Կ.Ա., Հայ կառավարչական մտքի պատմության ուրվագծեր, Եր., Տնտեսագետ, 2005
4. Դրաքեր Փ., Ձեռնարկիչը և նորի ստեղծումը, Եր., Ապոլոն, 1993
5. Ա. Մանուկյան. Հայ կառավարչական միտքը 5-16-րդ դարերում. Երևան, 2016
6. Друкер П.Ф. Практика менеджмента. Вильямс, 2008
7. Друкер П.Ф. Энциклопедия менеджмента. Вильямс, 2008
8. Daniel A, Wren, Arthur Bedeian. The Evolution of Management Thought. John Wiley and Sons Inc., 2009
9. Cole, G. A. 2011. Management Theory and Practice, 7th edition. International Thomson Business Press
10. Drucker, P. F. 2008. The Essential Drucker: The Best of Sixty Years of Peter Drucker's Essential Writings on Management. Harper Paperbacks.
11. Thomas, A. B. (2002) Controversies in Management: Issues, Debates, Answers (2nd ed.) London: Routledge